

Na osnovu člana 67. stav 1. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS”, br. 88/17 i 27/18 – dr. zakon),

Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja donosi

PRAVILNIK

o planu nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

Član 1.

Ovim pravilnikom utvrđuje se plan nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i program nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja, koji su odštampani uz ovaj pravilnik i čine njegov sastavni deo.

Član 2.

Plan nastave i učenja i program nastave i učenja iz člana 1. ovog pravilnika, u delu koji se odnosi na plan nastave i učenja i program nastave i učenja za šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja, primenjivaće se počev od školske 2019/2020. godine.

Član 3.

Danom stupanja na snagu ovog pravilnika prestaje da važi Pravilnik o nastavnom planu za drugi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i nastavnom programu za peti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS – Prosvetni glasnik”, br. 6/07, 2/10, 7/10 – dr. pravilnik, 3/11, 1/13, 4/13, 11/16, 6/17, 8/17, 9/17 i 12/18), u delu koji se odnosi na nastavni plan i program za peti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja.

Član 4.

Ovaj pravilnik stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Republike Srbije – Prosvetnom glasniku”, a primenjivaće se počev od školske 2018/2019. godine.

Broj 110-00-598/2017-04

U Beogradu, 16. avgusta 2018. godine

Ministar,

Mladen Šarčević, s.r.

PLAN NASTAVE I UČENJA ZA PETI I ŠESTI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

Red. broj	A. OBAVEZNI PREDMETI	PETI RAZRED		ŠESTI RAZRED	
		ned.	god.	ned.	god.
1.	Srpski jezik i književnost _____ jezik ¹	5	180	4	144
2.	Srpski kao maternji jezik 2	3	108	3	108
3.	Strani jezik	2	72	2	72
4.	Likovna kultura	2	72	1	36
5.	Muzička kultura	2	72	1	36
6.	Istorija	1	36	2	72
7.	Geografija	1	36	2	72
8.	Fizika	-	-	2	72
9.	Matematika	4	144	4	144
10.	Biologija	2	72	2	72
11.	Hemija	-	-	-	-
12.	Tehnika i tehnologija	2	72	2	72
13.	Informatika i računarstvo	1	36	1	36

Red. broj	A. OBAVEZNI PREDMETI	PETI RAZRED		ŠESTI RAZRED	
		ned.	god.	ned.	god.
14.	Fizičko i zdravstveno vaspitanje	2	72+543	2	72+543
UKUPNO: A		24-27*	918-1026*	25-28*	954-1062*
Red. broj	B. IZBORNI PROGRAMI	PETI RAZRED		ŠESTI RAZRED	
		ned.	god.	ned.	god.
1	Verska nastava/ Građansko vaspitanje ⁴	1	36	1	36
2.	Drugi strani jezik ⁵	2	72	2	72
3.	Maternji jezik/govor sa elementima nacionalne kulture ⁶	2	72	2	72
UKUPNO: B		3-5*	108-180*	3-5*	108-180*
UKUPNO: A + B		27-30*	1026-1134*	28-31*	1062-1170*

Oblici obrazovno-vaspitanog rada kojima se ostvaruju obavezni predmeti, izborni programi i aktivnosti

Red. broj	OBLIK OBRAZOVNO- VASPITNOG RADA	PETI RAZRED		ŠESTI RAZRED	
		ned.	god.	ned.	god.
1.	Redovna nastava	27-30*	1026-1134*	28-31*	1062-1170*
2.	Slobodne nastavne aktivnosti ⁷	1	36	1	36
3.	Dopunska nastava	1	36	1	36
4.	Dodatna nastava	1	36	1	36

Red. broj	OSTALI OBLICI OBRAZOVNO-VASPITNOG RADA	PETI RAZRED		ŠESTI RAZRED	
		ned.	god.	ned.	god.
1.	Čas odeljenjskog starešine	1	36	1	36
2.	Vannastavne aktivnosti ⁸	1	36	1	36
3.	Ekskurzija	Do 2 dana godišnje		Do 2 dana godišnje	

1 Naziv jezika nacionalne manjine u školama u kojima se nastava održava na maternjem jeziku nacionalne manjine.

2 Realizuje se u školama u kojima se nastava održava na maternjem jeziku nacionalne manjine.

3 Obavezne fizičke aktivnosti realizuju se u okviru predmeta Fizičko i zdravstveno vaspitanje.

4 Učenik bira jedan od ponuđenih izbornih programa.

5 Učenik bira strani jezik sa liste stranih jezika koju nudi škola u skladu sa svojim kadrovskim mogućnostima i izučava ga do kraja drugog ciklusa.

6 Učenik pripadnik nacionalne manjine koji sluša nastavu na srpskom jeziku može da izabere ovaj program, ali nije u obavezi.

7 Slobodne nastavne aktivnosti škola planira Školskim programom i Godišnjim planom rada. Učenik obavezno bira jednu aktivnost sa liste od tri slobodne nastavne aktivnosti koje škola nudi.

8 Vannastavne aktivnosti mogu da budu: društvene, umetničke, tehničke, humanitarne, kulturne, kao i druge aktivnosti u skladu sa prostornim i ljudskim resursima škole.

* Broj časova za učenike pripadnike nacionalnih manjina

PROGRAM NASTAVE I UČENJA ZA PETI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

1. CILJEVI OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA SU:

- 1) obezbeđivanje dobrobiti i podrška celovitom razvoju učenika;
- 2) obezbeđivanje podsticajnog i bezbednog okruženja za celoviti razvoj učenika, razvijanje nenasilnog ponašanja i uspostavljanje nulte tolerancije prema nasilju;
- 3) sveobuhvatna uključenost učenika u sistem obrazovanja i vaspitanja;
- 4) razvijanje i praktikovanje zdravih životnih stilova, svesti o važnosti sopstvenog zdravlja i bezbednosti, potrebe negovanja i razvoja fizičkih sposobnosti;
- 5) razvijanje svesti o značaju održivog razvoja, zaštite i očuvanja prirode i životne sredine i ekološke etike, zaštite i dobrobiti životinja;
- 6) kontinuirano unapređivanje kvaliteta procesa i ishoda obrazovanja i vaspitanja zasnovanog na proverenim naučnim saznanjima i obrazovnoj praksi;
- 7) razvijanje kompetencija za snalaženje i aktivno učešće u savremenom društvu koje se menja;
- 8) pun intelektualni, emocionalni, socijalni, moralni i fizički razvoj svakog učenika, u skladu sa njegovim uzrastom, razvojnim potrebama i interesovanjima;
- 9) razvijanje ključnih kompetencija za celoživotno učenje, razvijanje međupredmetnih kompetencija za potrebe savremene nauke i tehnologije;
- 10) razvoj svesti o sebi, razvoj stvaralačkih sposobnosti, kritičkog mišljenja, motivacije za učenje, sposobnosti za timski rad, sposobnosti samovrednovanja, samoinicijative i izražavanja svog mišljenja;
- 11) osposobljavanje za donošenje valjanih odluka o izboru daljeg obrazovanja i zanimanja, sopstvenog razvoja i budućeg života;
- 12) razvijanje osećanja solidarnosti, razumevanja i konstruktivne saradnje sa drugima i negovanje drugarstva i prijateljstva;
- 13) razvijanje pozitivnih ljudskih vrednosti;
- 14) razvijanje kompetencija za razumevanje i poštovanje prava deteta, ljudskih prava, građanskih sloboda i sposobnosti za život u demokratski uređenom i pravednom društvu;
- 15) razvoj i poštovanje rasne, nacionalne, kulturne, jezičke, verske, rodne, polne i uzrasne ravnopravnosti, razvoj tolerancije i uvažavanje različitosti;
- 16) razvijanje ličnog i nacionalnog identiteta, razvijanje svesti i osećanja pripadnosti Republici Srbiji, poštovanje i negovanje srpskog jezika i maternjeg jezika, tradicije i kulture srpskog naroda i nacionalnih manjina, razvijanje interkulturalnosti, poštovanje i očuvanje nacionalne i svetske kulturne baštine;
- 17) povećanje efikasnosti upotrebe svih resursa obrazovanja i vaspitanja, završavanje obrazovanja i vaspitanja u predviđenom roku sa minimalnim produžetkom trajanja i smanjenim napuštanjem školovanja;
- 18) povećanje efikasnosti obrazovanja i vaspitanja i unapređivanje obrazovnog nivoa stanovništva Republike Srbije kao države zasnovane na znanju.

2. PROGRAMI ORIJENTISANI NA ISHODE I PROCES UČENJA

Struktura programa svih nastavnih predmeta je koncipirana na isti način. Na početku se nalazi cilj nastave i učenja predmeta za drugi ciklus obrazovanja i vaspitanja. U tabeli koja sledi, u prvoj koloni, definisani su predmetni ishodi za kraj petog razreda, u drugoj koloni date su oblasti i/ili teme, a u trećoj se nalaze predmetni sadržaji. Iza tabele nalaze se ključne reči sadržaja programa i preporuke za ostvarivanja nastave i učenja konkretnog predmeta pod naslovom *Uputstvo za didaktičko-metodičko ostvarivanje programa*.

Programi nastave i učenja zasnovani su na opštim ciljevima i ishodima obrazovanja i vaspitanja i potrebama i mogućnostima učenika petog razreda. Usmereni su na proces i ishode učenja, a ne na same sadržaje koji sada imaju drugačiju funkciju i značaj. Sadržaji više nisu cilj sami po sebi, već su u funkciji ostvarivanja ishoda koji su definisani kao funkcionalno znanje učenika tako da pokazuju šta će učenik biti u stanju da učini, preduzme, izvede, obavi zahvaljujući znanjima, stavovima i veštinama koje je gradio i razvijao tokom jedne godine učenja konkretnog nastavnog predmeta. Ovako koncipirani programi podrazumevaju da ostvarenost ishoda vodi ka razvijanju kompetencija, i to kako opštih i specifičnih predmetnih, tako i ključnih, kao i međupredmetnih.

Pregledom ishoda koji su dati u okviru pojedinih programa nastave i učenja može se videti kako se postavljaju temelji razvoja ključnih i opštih međupredmetnih kompetencija koje želimo da naši učenici imaju na kraju osnovnog obrazovanja. Na putu ostvarivanja cilja i ishoda ključna je uloga nastavnika koji dobija značajan prostor za slobodu izbora i povezivanje sadržaja; metoda, postupaka i tehnika nastave i učenja i aktivnosti učenika. Orijentacija na proces učenja i ishode stara se ne samo o rezultatima, već i načinu na koji se uči, odnosno kako se gradi i povezuje znanje u smislene celine, kako se razvija mreža pojmova i povezuje znanje sa praktičnom primenom.

Programi nastave i učenja namenjeni su, pre svega, nastavnicima koji neposredno rade sa učenicima, ali i onima koji na posredan način uzimaju učešće u obrazovanju i vaspitanju. Zato treba imati u vidu da terminologija, koja je korišćena u programima nastave i učenja, nije namenjena učenicima i treba je prilikom definisanja konkretnih nastavnih jedinica, bilo za neposredan rad sa učenicima, bilo za potrebe udžbeničkih i didaktičkih materijala, prilagoditi uzrastu učenika. Programi nastave i učenja su nastavnicima polazna osnova i pedagoško polazište za razvijanje obrazovno-vaspitne prakse: za planiranje godišnjih i operativnih planova, neposrednu pripremu za rad kao i okvir za preispitivanje prakse razvijanja planova, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja nastave i učenja kroz sopstvena promišljanja, razgovor sa kolegama itd.

Obrazovno-vaspitna praksa je složena, promenljiva i ne može se do kraja i detaljno unapred predvideti. Ona se odvija kroz dinamičnu spregu međusobnih odnosa i različitih aktivnosti u socijalnom i fizičkom okruženju, u jedinstvenom kontekstu konkretnog odeljenja, konkretne škole i konkretne lokalne zajednice. Zato, umesto izraza realizovati program, bolje je reći da se na osnovu datih programa planira i ostvaruje nastava i učenje koje odgovara konkretnim potrebama odeljenja.

3. OBAVEZNI PREDMETI

BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Naziv predmeta	BOSANSKI JEZIK	
Cilj	Cilj nastave i učenja <i>bosanskoga jezika</i> je razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, razvijanje čitalačke pismenosti i kulture, istraživanje iskustva i ideja književnosti, poticanje i vrednovanju vlastitoga stvaralaštva i stvaralaštva drugoga, te razumijevanje teksta u različitim kulturnim, međukulturnim i društvenim kontekstima.	
Razred	Peti	
Godišnji fond časova	180 časova	
ISHODI	OBLAST / TEMA	SADRŽAJI
Po završenoj temi / oblasti učenik će biti u stanju da:		
– određuje književni rod i književnu vrstu		LIRIKA
– uočava obilježja lirske narodne pjesme		Književni termini i pojmovi
– razlikuje epsku od lirske pjesme na temelju suprostavljanja događaja ili doživljaja		Pojam narodne književnosti. Vrste autorske i narodne lirske pjesme: ljubavne pjesme, uspavanke, sevdalinke, opisne (deskriptivne) pjesme.
– upoznaje se s usmenom književnom i historijskom baštinom		Vrste strofe prema broju stihova u lirskoj pjesmi: distih, katren.
– razvija svijest o opstojnosti naroda i nacionalnih i kulturnih vrijednosti (domoljublje, junaštvo, hrabrost, vjernost, običaji, tradicija) koje karakteriziraju junaci opjevani u usmenim epskim i lirskim pjesmama		Pojam i vrste rime.
– uočava lirske slike, motive i stalna izražajna sredstava u narodnoj književnosti	KNJIŽEVNOST	Odluke lirske poezije: opisivanje, pejzaž. Pjesnik i lirski subjekt.
– prepoznaje osnovna osjećanja izražena u pjesmi		Stilske figure: epitet, simbol, metafora, personifikacija, hiperbola.
– analizira kompozicijske elemente lirske pjesme (strofa, stih); epskog djela u stihu i u prozi (djelovi fabule – poglavlje, epizoda; stih); dramskog djela (čin, scena, pojava)		Lektira
– otkriva lirske slike, motive, poentu pjesme; stilsko-izražajna sredstva u poeziji		1. <i>Đevojka je ružu brala</i> , narodna lirska pjesma
– uočava likove i motive u bajci		2. <i>Po Taslidži pala magla</i> , sevdalinka
– posjeduje samostalnost u analizi basne, njenog prenesenog smisla i pouke		3. <i>Bulbul mi pjeva</i> , sevdalinka
		4. <i>Spavaj sine</i> , narodna uspavanka
		5. <i>Uspavanka</i> , romska narodna pjesma
		6. <i>Prvi snijeg</i> , Osman Đikić
		7. <i>Svici</i> , Kasim Deraković
		8. <i>Kuću kućom čine djeca</i> , Muhidin Šarić
		9. <i>Da ja mogu drvo biti</i> , Oton Župančić
		10. <i>Šašava pesma</i> , Miroslav Antić
		EPIKA
		Književni termini i pojmovi
		Vrste epskih djela u stihu i prozi: narodna epska pjesma, narodna bajka, narodna basna, šaljiva narodna priča, narodne umotvorine, pripovijetka, novela, autorska bajka, roman.
		Vrsta stiha prema broju slogova: deseterac.

- razlikuje pojmove: pjesnik, lirski subjekt, pripovjedač i pisac
- razlikuje oblike kazivanja
- određuje temu i ideju književnoga djela
- uočava glavne i sporedne motive
- uočava osobine likova
- analizira likove koristeći se navodima iz teksta
- stečena znanja i iskustva iz pročitanih književnih djela primjenjuje u svakodnevnim situacijama
- razlikuje riječi kao leksikološke jedinice
- uočava razliku između osnovnog i prenesenog značenje riječi na jednostavnim primjerima
- razlikuje promjenjive od nepromjenjivih riječi
- razlikuje imenske riječi prema vrsti i značenju
- razlikuje kategorije roda, broja, padeža u vezi sa imenskim riječima
- prepoznaje padeže u njihovim osnovnim značenjskim ulogama
- zna pronaći padež u rečenici, pravilno upotrijebiti padežni oblik u pisanju
- prepoznaje iste oblike riječi u različitim padežima
- razlikuje kategorije lica, roda, broja u vezi sa glagolima
- prepoznaje glagolske oblike u svom osnovnom značenju
- razlikuje glavne i zavisne rečenične članove (u tipičnim primjerima)
- dosljedno primjenjuje pravopisnu normu u upotrebi velikog slova, sastavljenog i rastavljenog pisanja riječi, upravnog govora
- uspješno se služi pravopisom i pravopisnim rječnikom u skladu s svojim uzrastom
- zna funkcije tri tačke u rečenici, pravilno upotrebljava zagradu i crticu; pravilno koristi crtu umjesto navodnika
- govori jasno poštujući književnojezičku normu

Stilske figure: hiperbola, onomatopeja, metafora.

Pisac i pripovjedač.

Oblici kazivanja: opisivanje, lirski opis, retrospekcija, pripovijedanje u prvom i trećem licu, dijalog.

Fabula, epizode i poglavlja (glave).

Lektira

1. *Mujo Hrnjica ženi brata Halila*, narodna epska pjesma
2. *Đerzelez Alija i vila*, narodna epska pjesma
3. *Bajka o prstenu*, narodna bajka
4. *Mušica i vo*, narodna basna
5. *Putnik i gostioničar*, šaljiva narodna priča
6. Izbor kratkih narodnih umotvorina
7. *Vodeni cvjetovi*, Ahmet Hromadžić (autorska bajka)
8. *Majka*, Zija Dizdarević
9. *Hrt*, Čamil Sijarić
10. *Sijelo mudraca*, Nedžad Ibrišimović
11. *Niko-i-ništa*, Alija Isaković
12. *Tri lica moga oca*, Rizo Džafić
13. *Veliki pljusak*, Hasan Kikić
14. *Majstorije*, Advan Hozić
15. *Pet zrelih krušaka*, Vilijam Sarojan

DRAMA

Književni termini i pojmovi

Osnovne odlike drame.

Elementi dramskog djela (čin, scena, pojava)

Dramske vrste: radio drama, igrokaz, skeč.

– pravilno izgovara riječi vodeći računa o dužini akcenta i intonaciji
– tečno i jasno čita književne i neumjetničke tekstove
– koristi različite oblike kazivanja; deskripciju (portret i pejzaž), pripovijedanje u 1. i 3. licu, dijalog
– zna izdvojiti osnovne dijelove teksta i organizirati ih u smislaone cjeline
– sastavlja govoreni ili pisani tekst o doživljaju književnoga djela i na teme iz svakodnevnoga života i svijeta mašte izdvajajući glavne ideje i prateći njihov razvoj

– pronalazi eksplicitno i implicitno sadržane informacije u jednostavnijem književnom i neknjiževnom tekstu
– zna razlikovati film od pozorišne predstave, radio od TV emisije

Lektira

1. *Kapetan Džon Pipfoks*, Dušan Radović
2. *Dok se dvoje svađaju, treći se koristi*, Abdulah Sidran (skeč)
3. *Poklon*, Advan Hozić (igrokaz)

NAUČNOPOPULARNI I INFORMATIVNI TEKSTOVI

1. Izbor iz enciklopedija, antologija i časopisa za djecu
2. Izbor iz "1000 zašto 1000 zato"

DOMAĆA LEKTIRA:

1. *Bašta sjezove boje*, Branko Ćopić (pripovijetka)
2. *Robinzon Kruso*, Daniel Defo (roman)
3. *Doživljaji Toma Sojera*, Mark Tven
4. *Roman o novčiću*, Kemal Mahmutefendić (roman)
5. *Lesi se vraća kući*, Erih Najt (roman)
6. *Tajne djedovog mlina*, Bajruzin Planjac
7. *Moja nevidljiva drugarica*, Zekerija Tamir

Dopunski izbor lektire

(birati do tri djela)

1. Izbor iz poezije Nasihe Kapidžić-Hadžić
2. *Staza proljeća*, Nikola Martić
3. *Knjiga*, Ivo Andrić
4. *Ulica divljih kestenova*, Danilo Kiš
5. *Vučja gora*, Safet Sijarić
6. *Hobit*, Dž.R.R. Tolkin
7. *Brod na vidiku*, Alija Dubočanin
8. *20000 milja pod morem*, Žil Vern (roman)
9. *Guliverova putovanja*, Džonatan Svift
10. *Čudo od djeteta*, Advan Hozić (izbor)
11. *Dječak Aron*, Isak Samokovlija

Gramatika JEZIK (morfologija, sintaksa)

Riječi kao leksikološke jedinice; osnovno i preneseno značenje riječi.

Vrste riječi: promjenjive (imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi, glagoli) i nepromjenjive (prilozi, prijedlozi, uzvici, veznici i riječce).

Imenice: značenje i vrste (konkretne i apstraktne; vlastite, opće (zajedničke), zbirne, gradivne, misaone, brojne i glagolske).

Promjena imenica (deklinacija); gramatička osnova, nastavak za oblik, pojam padeža.

Padeži – osnovne funkcije i značenja: nominativ (gramatički subjekt), genitiv (pripadanje i dio nečega), dativ (cilj kretanja i namjena), akuzativ (pravi objekt), vokativ (dozivanje i skretanje pažnje), instrumental (društvo i sredstvo), lokativ (mjesto).

Pridjevi: značenje i vrste (opisni, prisvojni, gradivni, mjesni i vremenski), promjena pridjeva, pridjevski vid, stepenovanje pridjeva.

Zamjenice – imeničke (lične i nelične), nenaglašeni oblici ličnih zamjenica, zamjenica za svako lice sebe/se.

Brojevi: značenje i vrste (glavni ili osnovni, redni i zbirni).

Glagoli – značenje; glagolski vid (nesvršeni i svršeni); glagolski rod (prijelazni, neprijelazni i povratni), konjugacija.

Glagolski oblici – osnovno značenje i tvorba: infinitiv i infinitivna osnova; prezent i prezentska osnova, pomoćni glagoli u prezentu (naglašeni i nenaglašeni oblici), radni glagolski pridjev, perfekt, futur I.

Nepromjenjive riječi: prilozi, prijedlozi, uzvici, veznici i riječce.

Rečenica – prosta i složena.

Glavni rečenični članovi: subjekt i predikat (glagolski i imenski).

Zavisni rečenični članovi: pravi i nepravi objekt; adverbijalne odredbe za mjesto, vrijeme, uzrok, način i količinu; atribut i apozicija.

Veliko slovo u pisanju višečlanih geografskih naziva, u nazivima institucija, preduzeća, ustanova, organizacija.

Upravni i neupravni govor (modeli pisanja upravnoga govora); crta umjesto navodnika u upravnome govoru.

Pisanje prisvojnih pridjeva sa nastavcima -ski, -čki, -ški; -ov, -ev, -in; pisanje superlativa pridjeva.

Pisanje riječce *ne* uz glagole, imenice i pridjeve; pisanje riječce *li*.

Zamjenica *Vi* iz poštovanja.

Pravopis

Ortoepija

Pojam i razlikovanje dužine akcenta.

Izgovaranje glasova Č i Ć.

	<p>Glasno čitanje različitih vrsta tekstova. Intonacija i pauze vezane za interpunkcijske znake.</p>
JEZIČKA KULTURA	<p>Prepričavanje, pričanje opisivanje – uočavanje razlike između govornog i pisanog jezika; pisanje pisma (privatno, e-mail), pisanje vijesti. Bogaćenje rječnika (sinonimi, i antonimi; neknjiževne riječi i pozajmljenice – njihova zamjena jezičkim standardom).</p>
MEDIJSKA KULTURA	<p>Tehnika izrade pismenog sastava. Osam domaćih pismenih zadataka. Četiri školska pismena zadatka. Film i pozorište Radio i TV emisije <i>Đaci pješaci</i>, Vefik Hadžisalihović (dokumentarni film)</p>

Ključni pojmovi sadržaja: književne vrste, stilski izražajna sredstva, pričanje i opisivanje, vrste riječi, padeži.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Bosanski jezik kao predmet predstavlja sintezu književnoga i jezičkoga znanja. Programsko-planska struktura ovog predmeta uključuje sadržaje nastave književnosti sa osnovama teorije književnosti, nastavu gramatike, ortografije, ortoepije, nastavu kulture izražavanja i nastavu medijske kulture. Sve ove sadržaje povezuje jezik, on ima obrazovnu, odgojnu, funkcionalnu i komunikacijsku dimenziju.

Nastava bosanskoga jezika daje temeljna znanja iz jezika i književnosti i temeljnu pismenost. Ta znanja utječu na uspjeh u učenju i drugih nastavnih predmeta. Čitanje je sredstvo i metoda učenja, a čitanje i učenje su u osnovi komunikacije i sami su komunikacija. Samo pismen čovjek može djelovati efikasno, živjeti sa svrhom i radošću, punoćom i mudrošću.

Osnovni ciljevi, zadaci, složenost i svrha nastave po pojedinim nastavnim područjima treba da budu zasnovani na usvajanju osnovnih pojmova iz gramatike, teorije i interpretacije književnosti, vježbi usmenog i pisanog izražavanja, stvaranju vlastitih tekstova (pisanih sastava), te ovladavanju osnovnim elementima i tehnikama iz filmske i scenske umjetnosti i medijske kulture. Prilikom izrade programske strukture vodilo se računa o estetskim, etičkim i nacionalnim kriterijima izbora književnih djela i pisaca što je uzrokovalo relativno veći broj obaveznih tekstova za čitanje. Zato je važno naglasiti da sami nastavnici mogu izvršiti selekciju tekstova u skladu sa brojem nastavnih sati, ali moramo stalno imati na umu reprezentativnost tekstova, kako bismo osposobili djecu za samostalan pristup interpretaciji umjetničkog djela (važno je uključiti djela koja predstavljaju različite vrste i rodove).

I. PLANIRANJE NASTAVE UČENJA

Plan i program nastave i učenja orijentiran je na ishode. Učenje i poučavanje će, umjesto na sadržaje, biti usmjereno na ishode učenja koji upućuju na to koja će znanja i vještine učenik usvojiti na kraju školske godine. Zato će u središtu nastavnoga procesa biti učenik, a ne nastavni sadržaji. Nastavnici će samostalno, ali i u dogovoru s učenicima, na temelju predloženih kriterija, načela, smjernica i preporuka, te svoga iskustva, analiza i procjene odabirati kako će i pomoću kojih tekstova i izvora njihovi učenici ostvariti ishode učenja. Učenici će istraživati i otkrivati koristeći prethodno usvojena znanja i iskustva. To omogućava individualizaciju nastave koja će tako biti učinkovitija i zanimljivija.

Savremeni odgojno-obrazovni proces prepoznatljiv je po usmjerenosti na učenika. Pomoću ishoda učenja prilikom planiranja i programiranja aktivnosti poučavanja i učenja moguće je ostvariti takav pristup. Prednosti primjene ishoda učenja u osnovnom obrazovanju su brojne, vrednujemo ih u odnosu na to šta pružaju učenicima i nastavnicima. Učenicima pomažu da shvate šta je to što se od njih očekuje, doprinose racionalizaciji nastave i učenja i omogućavaju (samo)praćenje napredovanja. Daju im konkretnu predstavu o tome šta treba znati na kraju realizacije određene teme, cjeline, predmeta, razreda, pa i na kraju osnovne škole. Ishodi učenja mogu olakšati i pripreme učenika za pisane i usmene provjere. Predstavljaju osnov za izbor nastavnih sadržaja, što nastavniku daje slobodu da u nastavi koristi različite izvore i da učenike upućuje na to da tragaju za novim izvorima saznanja. Precizno definirani ishodi učenja omogućavaju i lakši izbor nastavnih strategija, metoda i

postupaka, čime se olakšava didaktičko-metodičko kreiranje procesa poučavanja i učenja. Osim toga što ishodi učenja impliciraju aktivnosti učenika u nastavi i učenju, njihovom primjenom mogu se diferencirati zadaci za vrednovanje učeničkog izraza.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Što se tiče književnih tekstova, u petome razredu čitaju se epske, lirske pjesme (pejzažne, ljubavne, sevdalinke), basne, bajke, šaljive narodne priče, kratke narodne umotvorine, novele, igrokazi, skečevi, dječji romani.

Književni tekstovi su razvrstani po književnim rodovima – lirika, epika i drama. Izbor djela zasnovan je na principu prilagođenosti uzrastu.

Broj tekstova za domaću lekturu je smanjen. Popis predloženih književnih tekstova je okvirni i neobavezujući, a sastavljen je tako da nudi izbor antologijskih i savremenih djela različitih žanrova (poetski, prozni i dramski tekstovi) i tematike primjerene starosnoj i spoznajnoj recepciji učenika kojima je namijenjen; na popisu su i tekstovi koji su se i dosad čitali, no osvježen je dodatnom literaturom. Svaki nastavnik može odabrati i djelo koje nije na predloženom popisu ako smatra da pomoću njega učenici mogu ostvariti koji od ishoda. Učenik će tijekom školovanja izabrati najmanje jedan tekst kojega će moći predstaviti i obrazložiti razloge svoga izbora. Dopunski izbor tekstova dopušta nastavniku veću kreativnost u dostizanju ishoda. Sa ovoga popisa nastavnik bira najmanje dva, a najviše tri djela. U programu su zastupljeni i naučopopularni i informativni tekstovi.

Pri realizaciji programa nastavnik treba da uspostavi i vertikalnu i horizontalnu korelaciju. Vertikalna korelacija se odnosi na sadržaje iz prethodnih razreda, a horizontalna korelacija je međupredmetna, koju nastavnik uspostavlja, prije svega, sa historijom, muzičkom i likovnom kulturom i dr.

Zbog toga što je proučavanje književnoumjetničkog djela složen proces, motiviranje učenika mora biti početni korak da bi se u što većoj mjeri primjenjivalo jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka i gledišta.

Prilikom tumačenja teksta učenike treba navikavati da svoje utiske, stavove i sudove o književnom djelu potkrepljuju činjenicama iz samoga teksta. Tako će učenici biti osposobljeni za samostalni iskaz, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkih stavova.

JEZIK I JEZIČKA KULTURA

Komunikacijsko-funkcionalni pristup poučavanju gramatike polazi od jezičnoga znanja koje svako dijete spontano usvaja, na temelju toga jezične se sposobnosti dovode do vještina, naprimjer da učenik može samostalno sastavljati tekstove: pisati ih i govoriti u skladu sa pravopisnim i ostalim gramatičkim pravilima. Jezična znanja usvajati će se na upotrebnoj razini (metajezična znanja poučavaju se na temelju jezičnih znanja), što znači da će se, naprimjer, učenik koristiti jednostavnim i složenim glagolskim oblicima i tačno pisati i govoriti glagolske oblike, a tek potom utvrditi pravila o tome. Provjeravati će se i vrjednovati pravilna upotreba, a ne definicije glagolskih oblika. Jezično se gradivo, dakle, ne uči izdvojeno iz konteksta da bi se vrste riječi, padežni ili glagolski oblici razvrstavali u tablice, ili da bi se u rečenici analizirala služba riječi, nego da učenik može stvoriti tekst na standardnome bosanskome jeziku. Pristup književnosti usmjeren je na razvijanje čitalačkih navika i kulture čitanja. Učenici će izražavati svoje stavove i mišljenja o književnome tekstu, a književnoteorijska znanja usvajati će s obzirom na odabrani književni tekst.

MEDIJSKA KULTURA

Sa pojedinim elementima medijske pismenosti učenike treba upoznati kroz korelaciju: pojam dječji časopis upoznati na konkretnome tekstu iz časopisa po izboru; pojam radio upoznati kroz obradu predviđenog teksta. Kroz pojmove filma, radio i dječijeg časopisa učenici se postepeno uvode u svijet medijske umjetnosti.

II. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Plan i program nastave i učenja za predmet *Bosanski jezik* za peti razred osnovne škole koncipiran je tako da svaka nastavna tema i sadržaji koji se nalaze u okviru nje budu usmjereni na ishode koje bi učenik trebalo usvojiti. Time se postiže indirektno povezivanje sa definiranim obrazovnim standardima za ovaj predmet. Početna procjena nivoa znanja i dosadašnjeg napredovanja učenika vrši se uz pomoć inicijalnog testiranja, a svaka naredna procjena bit će zasnovana na stalnom praćenju i bilježenju aktivnosti i učeničkog napredovanja. Formativno vrednovanje predstavlja savremenu metodu procjene kvaliteta znanja koje je usvojeno tokom jednog perioda nastavnoga procesa. Njegov rezultat daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o tome koji dio gradiva je dobro naučen, a na kojem treba još raditi i koja metoda u nastavnome procesu je efikasna, a koju treba mijenjati. Ovakav

vid vrednovanja predstavlja polaznu osnovu za koncipiranje dugoročnog planiranja nastave. Na osnovu formativnog vrednovanja, na kraju određene nastavne cjeline ili nastavnoga ciklusa, vrši se sumativno vrednovanje iskazano brojčanom ocjenom. Sumativno vrednovanje predstavlja procjenu ishoda učenja i pruža nam informacije o kvalitetu učenikovog znanja u toku i na kraju nastavnoga procesa.

4. UPUTSTVO ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA PREPORUČENE VRSTE AKTIVNOSTI I NAČINI OSTVARIVANJA PROGRAMA

Preporučene vrste aktivnosti u obrazovno-vaspitnom radu date su u programima za svaki obavezni predmet i izborni program u delu *Uputstvo za ostvarivanje programa*

5. PREPORUKE ZA PRIPREMU INDIVIDUALNOG OBRAZOVNOG PLANA ZA UČENIKE KOJIMA JE POTREBNA DODATNA OBRAZOVNA PODRŠKA

5.1. Individualni obrazovni plan za socijalno uskraćene učenike i učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom

Individualni obrazovni plan se priprema za učenike kojima je usled socijalne uskraćenosti, smetnji u razvoju, invaliditeta, kasnijeg uključivanja u školovanje, nedovoljnog poznavanja jezika i drugih razloga potrebna dodatna obrazovna podrška. Cilj individualnog obrazovnog plana jeste postizanje optimalnog uključivanja takvih učenika u redovan obrazovno-vaspitni rad i njihovo osamostaljivanje u vršnjačkom kolektivu. Za svakog učenika pojedinačno, prema njegovim specifičnim potrebama i mogućnostima, priprema se prilagođen način obrazovanja koji obuhvata individualni obrazovni plan, program i način rada koji sadrže: 1) dnevni raspored aktivnosti časova nastave u odeljenju; 2) dnevni raspored rada sa licem koje pruža dodatnu podršku i učestalost te podrške; 3) ciljeve obrazovno-vaspitnog rada; 4) posebne standarde postignuća i prilagođene standarde za pojedine ili sve predmete sa obrazloženjem za odstupanje; 5) program po predmetima, u kome je precizirano koji sadržaji se obrađuju u odeljenju, a koji u radu sa dodatnom podrškom; 6) individualizovan način rada nastavnika, izbor adekvatnih metoda i tehnika obrazovno-vaspitnog rada. Individualni obrazovni plan donosi pedagoški kolegijum na predlog stručnog tima za inkluzivno obrazovanje. Tim za inkluzivno obrazovanje čine odeljenjski starešina i predmetni nastavnici, stručni saradnik škole, roditelj/staratelj, a po potrebi pedagoški asistent i stručnjak van škole, na predlog roditelja/staratelja. Roditelj/staratelj daje saglasnost za sprovođenje individualnog obrazovnog plana. Nastavnik pri planiranju svog rada u odeljenju usklađuje svoj plan sa individualnim obrazovnim planom učenika. Sprovođenje individualnih obrazovnih planova prati prosvetni savetnik.

5.2. Individualni obrazovni plan za učenike sa izuzetnim sposobnostima

Za učenike sa izuzetnim sposobnostima, škola obezbeđuje izradu, donošenje i ostvarivanje individualnog obrazovnog plana kojim se vrši proširivanje i produbljivanje sadržaja obrazovno-vaspitnog rada. Individualni obrazovni plan je poseban akt, koji ima za cilj optimalni razvoj učenika i ostvarivanje ishoda obrazovanja i vaspitanja, u skladu sa propisanim ciljevima i principima, odnosno zadovoljavanja obrazovno-vaspitnih potreba učenika. Individualni obrazovni plan uključuje: 1) pedagoški profil učenika, u kom su opisane njegove jake strane i potrebe za podrškom; 2) plan individualizovanog načina rada, kojim se predlažu određeni vidovi prilagođavanja nastave (prostora i uslova, metoda rada, materijala i učila) specifičnim potrebama učenika i 3) plan aktivnosti, kojim se predviđeni oblici dodatne podrške operacionalizuju u niz konkretnih zadataka i koraka, i specifikuje raspored, trajanje, realizatori i ishodi svake aktivnosti.

Individualni obrazovni plan donosi pedagoški kolegijum na predlog tima za inkluzivno obrazovanje, odnosno tima za pružanje dodatne podrške učeniku. Tim za pružanje dodatne podrške čine: nastavnik predmetne nastave, stručni saradnik škole, roditelj/staratelj, a po potrebi i stručnjak van škole, na predlog roditelja/staratelja. Roditelj/staratelj daje saglasnost za sprovođenje individualnog obrazovnog plana. Nastavnik pri planiranju svog rada u odeljenju usklađuje svoj plan sa individualnim obrazovnim planom učenika, uključujući mere i aktivnosti predviđene individualnim obrazovnim planom. On se ostvaruje dominantno u okviru zajedničkih aktivnosti u odeljenju a u skladu sa potrebama učenika, na osnovu odluke tima za pružanje dodatne podrške učeniku, delom može da se ostvaruje i van odeljenja.

Sprovođenje individualnih obrazovnih planova prati prosvetni savetnik.

6. NAČIN PRILAGOĐAVANJA PROGRAMA

6.1. Način prilagođavanja programa predmeta od značaja za nacionalnu manjinu

U nastavi predmeta od značaja za nacionalnu manjinu (istorija, muzička kultura i likovna kultura) izučavaju se dodatni sadržaji koji se odnose na istorijsko i umetničko nasleđe određene manjine. Od nastavnika se očekuje da, u okvirima definisanog godišnjeg fonda časova, obrade i dodatne sadržaje, obezbeđujući ostvarivanje cilja predmeta, standarda postignuća učenika i definisanih ishoda. Da bi se ovo postiglo veoma je važno planirati i realizovati nastavu na taj način da se sadržaji iz kulturno-istorijske baštine jedne manjine ne posmatraju i obrađuju izolovano, već da se povezuju i integrišu sa ostalim sadržajima programa koristeći svaku priliku da se desi učenje koje će kod učenika jačati njihov osećaj pripadnosti određenoj nacionalnoj manjini.

6.2. Način prilagođavanja programa za dvojezično obrazovanje

Škola, u skladu sa neophodnim uslovima za rad u dvojezičnoj nastavi i kvalifikovanim stručnim kadrom, određuje predmete, fond časova koji će se realizovati na stranom jeziku kao i način ostvarivanja nastave koja se odvija na stranom jeziku.